

A kép teste – a test képei

E tematikus blokk több szempontból rendhagyó vállalkozás. A *Replika* interdiszciplináris megközelítésmódjának köszönhetően utóbbi évfolyamaiban a társadalomtudományi kutatás szerteágazó területein folyó munkákról tudósított, így több esetben foglalkozott a vizualitás és a képi kultúra problémakörével is. Kifejezetten játékfilmek (ezen belül pedig elsősorban tömegfilmek) szociokulturális elemzésével viszont most találkozhatnak első ízben az olvasók e lapokon. Ez a válogatás ugyanakkor nem nélkülözi az előzményeket sem, hiszen például a kritikai kultúrakutatásról, a férfiuralomról, a fogyasztásról, a hír hatalmáról szóló összeállítások; illetve a popkultúrával és a feminizmussal foglalkozó floppymellékletek közvetett előzményeknek tekinthetők. A jelen válogatás tulajdonképpen rövid ízelítő egy nagyobb vállalkozásból, egy megjelenésre váró tömegfilm tematikájú olvasókönyvből, amelyet a szerkesztő reményei

szerint egyszer talán tankönyvként is forgathatnak mindazok, akik filmoktatásban vesznek részt. (e könyv fordítási és szerkesztési munkáit a Mozgóképek – és Befogadás Alapítvány támogatta).

Az itt olvasható tematikus blokkba három, az 1990-es évek elején publikált külföldi folyóiratcikket és egy hazai szerzőnek a kötetben nem szereplő frissebb tanulmányát gyűjtöttem egybe. Szándékom szerint ezek az írások – legalább részben – képet adnak arról, milyen megközelítésmódokat használ és mit tematizál a mai filmkritika a tömegfilm elemzésekor. Az adott terjedelmi korlátok között természetesen lehetetlen feladat a meghatározó kérdésfeltevések és problémák teljes körének bemutatása. Azért döntöttem az alábbi szövegek közreadása mellett, mert véleményem szerint jól érzékeltetik azt az elméleti és módszertani sokoldalúságot, amely ma a kulturális „szövegek” elemzését jellemzi.

A tanulmányok a populáris esztétikum világába kalauzolják az olvasót, arra a területre, amelyet az ortodox filmkritika sokáig kirekesztett a kanonizált filmművészet területéről. A posztmodern kulturális állapot alapvető problémáit – a politikai és osztályszempontú megközelítéseken túllépve – az olyan kulturális „szövegekkel” és eljárásmodokkal kapcsolatos gondolkodás és elemzés jelenti, amelyek korábban kívül estek az akadémiai tudományok érdeklődési körén. A mai kulturális elemzések – többek között a *Cultural Studies* és az *Annales* kör munkássága, a (poszt)strukturalizmus, a nyelvfilozófia és a kulturális antropológia szemléletmódjának térnyerése nyomán – olyan jelenségekkel foglalkoznak, mint a sport, a divat, reklám, a hajviselet, a bevásárlás, a játékok és társadalmi rítusok. E vizsgálódások egyik fontos területe a film – és tágabban véve a vizuális kultúra – új törésvonalak és értékek mentén szerveződő kritikája. Ezek között kiemelt szerepet játszik a

bio- és testpolitika, a feminizmus, a szexuális kisebbségek önartikulációja és általában a Máság mint kulcsfogalom, a hagyományos szexuális szerepek és identitások változása, a testtel kapcsolatos gondolkodásmód átalakulása. Ez utóbbi jelenségekre kíván reflektálni az itt közölt tanulmányok mindegyike.

Szempontra volt még a terítékre kerülő filmek műfaji sokfélesége is. Az elemzett alkotások között van horror, *science fiction*, pornó, dráma és románc is. Stephen Prince „Hatalom és fájdalom...” című munkája a kvantitatív tartalomelemzés eszközeivel próbálja cáfolni azokat a közkeletű előítéleteket, amelyek szerint a pornófilmekben a női és a férfi szerepek alapvetően eltérnek egymástól. Jane Caputi „Micsoda nő – egy ágyban az ellenséggel?” című írása azzal a gondolattal játszik el igen szellemesen, hogy milyen eredményre jutunk, ha egy adott románc különböző szakaszainak tekintjük két film, a *Pretty Woman* és az *Egy ágyban az ellenséggel* narratíváját. Stephen Neale „A különbség fajtái...” című elemzése két *science fiction* kultuszfilmben (*A nyolcadik utas: a halál*, *Szárnyas fejtánc*) tekinti át ember és ember, ember és robot, férfi és nő, természetes és mesterséges különbségeit. Hadas Miklós írása az 1986 és 1994 között a főbb kategóriákban Oscar-díjat kapott filmek férfi szereplőinek alak- és szerepváltozásait elemzi, és arról tudósít, milyen változásokat hozott a „gender issue” a népszerű kultúra egy olyan nagyhatású területén, mint a hollywoodi film.

Nagy Zsolt